

ספר תפארת ישראל, למהר"ל מפראג, ז"ל פרק ו

...אמנם אין הכונה פה חס ושלום שאין עם דברי התורה הטוב והנועם, כי כל דרכיה דרכי נועם, וכל נתיבותיה שלום (משלי ג, יז), שזה דבר ברור וכמו שיתבאר. רק הכונה פה כי לא מצד הזה ניתנה תורה להנאתם, רק ניתנה תורה בדין וביושר. ועם זה, הכל לטוב לנו. כי אין ראוי אל אשר הוא הטוב האמתי, שיבוא ממנו רק טוב. ולפיכך התורה היא לטוב לנו, אך הצואה היא גזירה שגזר עליהם המצות. וזה שאמר 'שעושה מדות השם יתברך רחמים, ואינם אלא גזירות'. ועוד יתבאר.

פרק ז

אחר שבארנו לך כי מדות השם יתברך גזרות על ישראל, כמלך הגוזר על עמו. אין עליך לחשוב כמו שחשב הרמב"ם ז"ל (מו"נ ח"ג פמ"ח) בפירוש המאמר הזה, שדעת חז"ל שגזר עלינו המצות, ואין להם טעם, רק שהם גזרה לנסות ישראל ולצרף אותם אם ישמרו את מצותיו. והביא לזה מאמרם (במו"נ ח"ג פכ"ו) בב"ר וכי מה אכפת להקב"ה אם שוחט מן הצואר, או שוחט מן העורף, הרי לא ניתנו המצות אלא לצרף בהן הבריות, שנאמר (משלי ל, ה) "כל אמרת אלוה צרופה", עד כאן. ופירש הרמב"ם ז"ל בזה, כי השם יתברך נתן המצות לנסות ולצרף בהן הבריות. ודעתו ז"ל בהמשל, כי לכל מצוה ומצוה אין ספק שיש בה טעם למה צוה במצוה זאת. אבל לדברים הפרטיים שהם במצוה, כי כל מצוה ומצוה יש בה דברים פרטיים, אין להם טעם. ועל זה אמר 'וכי מה אכפת להקב"ה אם שוחט מן הצואר או מן העורף', כי שחיטת צואר דבר פרטי. כי מצות שחיטה שישחוט ולא ימלוך – יש בו טעם, אבל שישחוט מן הצואר ולא ישחוט מן העורף – לדבר הזה אין לו טעם. כך הם דבריו.

ובודאי אין טעם לפירוש הזה. כי על כל התורה אמר הכתוב (ר' דברים ד, ח) "כי מי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת". ואמר עוד (שם שם ו) "ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני כל העמים אשר ישמעון כל החוקים האלה וגו'". והרי כי כל דבר שבתורה, בכלל ובפרט, הכל דברי חכמה. ולא כמו שחשב הוא (הרמב"ם) כי לדברים הפרטיים אין טעם כלל, כי לא היה זה תורה של חכמה.

והרמב"ן פירש בזה (דברים כב, ו) כי מה שאמר 'וכי מה אכפת להקב"ה וכו'', רצה לומר על דרך (ר' איוב לה, ז) "ואם צדקת מה תפעל לו", אבל בודאי הקב"ה צוה המצות לתועלת ולטוב להם כל הימים. ומדרש חכמים בילמדנו (תנחומא שמיני אות ח) פרשה "זאת החיה" (ויקרא יא, ב), וכי מה אכפת להקב"ה בין שוחט בהמה ואוכל, או נוחר

ואוכל. כלום אתה מועילו, או כלום אתה מזיקו. וכי מה אכפת להקב"ה אם אוכל טהרות או טמאות, "אם חכמת חכמת לך" (משלי ט, יב). הא לא ניתנה תורה אלא לצרף הבריות, שנאמר (תהלים יב, ז) "אמרות ה' אמרות טהורות וגו'". ונאמר (משלי ל, ה) "כל אמרת אלוה צרופה". כמו שלא יצטרך הוא לאורה של מנורה ולקטורת וכיוצא בזה. רק נדע האמת ונזכה בו, עד שנהיה ראויים להיות הוא יתברך מגין עלינו. כי רוב כבודנו וספורנו בתהלותנו, לאפס ותהו נחשבו. על זה מביא ראייה מן השוחט מן הצואר או מן העורף, לומר שכולם לתועלת לנו, ולא להקב"ה. כי 'מה אכפת ליה וכו'', אלא לנו הם להדריכנו בנתיבות הרחמים אף בשעת שחיטה. והביא (הרמב"ן) ראייה אחרת (תנחומא שם) 'או מה אכפת אם אוכל טהרות', והם המאכלים המותרים לאכול, 'או טמאות', והם המאכלות האסורות, שאמרה בהם התורה (ר' ויקרא יא, כח) "טמאים הם לכם". רק שהוא להיותנו נקיי הנפש חכמים משכילים האמת וכו'. ועוד במדרש בילמדנו בפרשת זאת החיה (תנחומא שם אות ז), כך אמר דוד (תהלים יח, לא) "האל תמים דרכו אמרת ה' צרופה", בשביל לצרף את בריותיו. מה אכפת להקב"ה שיאכל ישראל בלא שחיטה, או שיהא ישראל נוחר ואוכל, שוחט מן הצואר ומן העורף. תדע שלא נצטוו על השחיטה אלא לצרף את ישראל, כי לעתיד לבא עושה סעודה לצדיקים, ואין שם שחיטה וכו'. עד אלא בשביל לבדוק ולצרף את ישראל, עד כאן.

וכבר אמרנו שאי אפשר לומר שיהיו מצות התורה – על דרך שפירש הרמב"ן ז"ל – לקבוע בנו מדות טובות, כי לא תוכל לפרש כך, כי רוב מצות לא נדע טעמם. ואם כן איזה דרך ישכון אור המצות.

[פרק ו: אבל מה שפירש הרמב"ן ז"ל טעם מי שאומר 'שעושה מדות הקב"ה רחמים, ואינן אלא גזירות', לומר שלא חס האל על קן צפור, ולא הגיעו רחמיו על אותו ועל בנו, שאין רחמיו מגיעים בבעלי נפש הבהמית למנוע ממנו צרכנו, שאם כן היה אוסר השחיטה. אבל טעם המניעה ללמד אותנו מדת הרחמנות שלא נתאכזר וכו']

ומדבריו אלה משמע שדוקא במין בעל חי אין לומר כך. אבל האדם, כגון הצדקה, אפשר לומר שהשם היה מרחם על העני, ולכך צוה לתת צדקה. דבר זה אינו גם כן, כי אין מדת הצדקה דרך רחמנות. כי כל הדברים הם בגזירת הדין, ולא מצד הרחמים שהוא יתברך מרחם על העני. רק כי גזר על האדם כך שיהיה האדם מרחם, לא שיהיה ה' מרחם על העני, וצוה בשביל כך שיפרנס אותו האדם. כי לא הביט אל העני מצד דחקו כלל. ומזה הטעם אין לומר גם כן כי השם יתברך היה מרחם על קן צפור, כי גזירות שלו דין על האדם, והם גזירות התמידיות שהוא מנהיג בהם עולמו. ואם אפשר לומר כי השם יתברך מרחם על

האדם לעשות צדקה, כך אפשר לומר כי השם יתברך מרחם על הבעלי חיים שלא נתאכזר, אף אם מונע אותנו מצרכינו. רק כי לא ניתנה לאדם המצוה בשביל שהיה מרחם, רק כי המצוה גזירה עלינו, ולא הביט השם יתברך מה שהמקבל חפץ ורוצה, רק הכל גזירה עלינו. וכמו שברא השם יתברך את העולם, ועם שכל אשר ברא הכל הוא בטוב, וכדכתיב (בראשית א, לא) "וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד", מכל מקום לא ברא את העולם להטיב אל העולם, רק בגזירת הדין נברא, וכדכתיב בכל מעשה בראשית שם "אלהים". וזה עצמו בתורה; עם שכל דרכיה דרכי נועם (משלי ג, יז), מכל מקום נתינתה לעולם הכל בגזירת דין. [

אמנם מה שאמר (ב"ר מד, א) 'לא ניתנה תורה רק לצרף הבריות', אין הפירוש כי המצות הם מצרפים האדם כמה שידריך האדם עצמו במדות הטובות וההגונות. שבזה יקשה כמו שכתבנו למעלה, כי דבר זה היה הגון במצות אשר נדע טעמם, אבל במצות שנעלם מאתנו טעם שלהם, לא נוכל לומר כך.

אבל המצות בעצמם מצרפים נפש האדם להשיב אותה אל ה'. ולכך סדר השם יתברך אליו מצות לא תעשה, כי על ידי סדר הזה האדם אינו יוצא מן הסדר כלל. ולהורות כי מצות לא תעשה נותנים לאדם סדר שלא יצא מן הראוי, נתן לאדם מיד ז' מצות, כולם מצות לא תעשה, כמו שבארנו ענין אלו שבע מצות בחבור גבורת ה' (פרק סו), עיין שם. וזה כי כבר אמרנו שהאדם יש לו סדר בעצמו. וכל אשר הוא מסודר, היציאה מן הסדר שלו הוא בו' פנים. כמו שתאמר הנקודה הזאת המיוחדת במקום זה, יש לה יציאה שיוצאת מן היחוד והסדר שלה לימין או לשמאל, או לפנים או לאחור, או למעלה או למטה. ואלו ו' דברים הם מה שיש לה נטיה מן היחוד והסדר שלה. אבל הבטול לגמרי הוא דבר זולת זה, והוא ענין שביעי. נמצא שהדבר יש לו יציאה בשבעה דברים. ואם כי זה שייך ברחקים הגשמיים, שיש אל הגשם ששה צדדים אלו אשר אמרנו. אבל בדברים הנבדלים לא שייך כל זה, מכל מקום תמצא גם כן ימין ושמאל בדבר שאינו גשמי, כמו שכתוב (ר' דברים יז, יא) "לא תסור מכל הדברים אשר יורוך ימין ושמאל". הרי תמצא ימין ושמאל אף שלא בדבר הגשמי. רק הוא נאמר בבחינת הדבר המיוחד והמסודר, שלא יהיה יציאה לו מן היחוד והסדר. וכמו כן שייך לומר בכל הששה צדדין, עד שיהיה נשאר בסדר וביחוד שלו. ואין לו יציאה בשום בחינה מן היחוד והסדר לשום צד על ידי אלו ז' מצות בני נח, שהם לא תעשה. כי פעם יוצא בדבר זה מן יחודו, ופעם בהפכו, ופעם הוא בטול אליו לגמרי. ומי שהוא מביין יבין באלו ז' מצות אשר הם שומרים ומעמידים את האדם על יחודו ועל סדר שלו, כמו שהתבאר בחבור גבורת השם (פרק סו), כי יחודו וסדר שלו עומד על ידי שבעה, כי אי אפשר בפחות, לכך היו לו ז' מצות מעמידים אותו על יחוד שיש לו.

אמנם ישראל עם ה', אשר בחר בהם, ונתיחדו אל השם יתברך יותר ויותר, שיש להם נפש מיוחדת אלהית ביותר, נתיחדו עוד במצות לא תעשה שהם שס"ה (מכות כג ב), כפי אשר הם מיוחדים, נתיחדו יותר שלא יצאו מן הסדר הראוי. ועוד נתיחדו במצות עשה, שהם רמ"ח מצות (שם). כי הנפש שהיא עומדת בגוף נוטה עצמה אל הטבע, והיא באמת נפש אלהית מלמעלה, רק שהיא עומדת בגוף. צריך להוציא אותה מן הטבע, ולהיות לה דביקות בו יתברך. וזהו על ידי המצות, אשר מעשה המצות הוא לפי השכל אשר מסודר לאדם. ועל ידי שעושה המצוה, שהיא סדר שכלי, יש לאדם דביקות בשכלי, ויוצא מן הטבע שהאדם עומד בו, ואז יש לו דבקות בו יתברך.

וזה שאמר (ב"ר מד, א) 'ומה אכפת להקב"ה בין שוחט מן הצואר, ובין שוחט מן העורף, בין אוכל טהרות, ובין אוכל טמאות'. ורצה לומר כי אין השם יתברך חפץ בשחיטה מצד השחיטה בעצמה שהוא דבר טוב, כי מה אכפת להקב"ה בשחיטה בעצמה, כי אחר שהוא מפסיד הבעל חי – מה לי אם מפסידו מן הצואר, או מן העורף. אלא ניתנה תורה רק לצרף הבריות, כדי שיהיה מעשה האדם כאשר נותן הסדר השכלי שלו מן השם יתברך. ודבר זה הוא צרוף וזכוך הנפש, כאשר דבק בשכלי, ואז יש לו דבקות בו יתברך. וזה שאמר (תהלים יח, לא) "אמרת אלוה צרופה מגן הוא לכל החוסים בו", ואמרו (תנחומא שמיני, אות ח) למה, שיהא מגין עליך. כלומר כאשר יהיה צרופה נפשו מן הטבע החמרית, ובזה יש אל נפש האדם דבקות אל השם יתברך, וגם השם יתברך עם האדם, והוא מגן עליו סוכך עליו.

...והתבאר לך שאל יאמר האדם כי המצות הם שהשם יתברך רוצה שחיטה בעצמה. רק מפני שהשחיטה הוא מעשה שראוי אל האדם סדר הזה, לא מצד עצם השחיטה, וזהו בודאי זכוך נפש, כמו שבארנו. ולפיכך לעתיד, כאשר השם יתברך יעשה סעודה לצדיקים, לא תהא שום שחיטה כלל. מאחר כי השחיטה היא לצרוף האדם, ולעתיד לא יהיה צריך צירוף, כי האדם יהיה אז בשלמות מעלתו. ואילו היה השחיטה טובה וראויה מצד עצמה, אם כן למה תהא השחיטה בטילה. כי הדבר שהוא טוב מצד עצמו, אין בטול לו. רק כי השחיטה היא לצרף האדם, מצד כי מעשה השחיטה השכל מחייב זה שכך יעשה האדם, ובזה האדם הוא בפעל השלמות. ולפיכך המצוה הזאת היא צירוף נפשו, שהיא מלמעלה. אבל מצד עצם השחיטה לא אכפת להקב"ה אם נוחר או מעקר – שיהיה הנוחר רע בעצמו – זה אינו. ולכך לעתיד, שאין עוד צרוף, אין שחיטה. ודבר זה מבואר ביותר, ועוד יתבאר זה.

פרק ח

...ואם יאמר האדם, למה נותן הסדר השכלי שיעשה האדם אלו המצות. בודאי מצות

שנדע טעמם, כמו מצות צדקה (דברים טו, ח), ותפלה, ומצות כבוד אב ואם (שמות כ, יב), והרחקת גנבה וגזלה (ויקרא יט, יא – יג), דבר זה יש לומר כי ראוי שיהיה האדם מיוחד במעשים אלו, כי הם ראויים לאדם. אבל המצות שאין טעמם ידוע ונגלה, הלא הם ידועים למשה ולשאר חכמים לפי מעלתם ומדרגתם. עד שכל המצות הם לפי סדר השכלי ראויים לאדם, ולכך הם מזכים ומצרפים את נפשו עד שהיא צרופה וזכה.

והתבאר לך בירור הדברים מה שאמר (רבי יוחנן) כי לא המת מטמא, והפרה מטהר טמאים. כלומר שאין זה דבר טבעי למת שהוא מטמא, ודבר טבעי למי הנדה שהוא מטהר. רק השם יתברך חקק וסדר לאדם מעשיו כפי מה שחייב השכל, שכך יקח לטהרתו, אבל אינו דבר טבעי, רק הכל שכל אלהי. ואל האדם הוא חוק וגזרה כאשר אינו עומד על טעם המצוה, שהוא שכל אלהי. וכך הם כל המצות, שהם שכל אלהי, ולא שכל אדם. ולפיכך האדם אשר יש לו נפש אלקית, והיא עומדת בחומר, על ידי מצות השכליות האלקיות – כאשר הוא דבק בהם ועושה אותם – הוא דבק בו יתברך, ומוציאים את נפשו מן הטבע. ואף שלא ידע טעם המצוה, הלא כאשר הוא עושה המצוה, ודבק במצוה שהיא השכל אלהי, נדבק בו יתברך. והבן בדברים האלו, ודי בזה.